

Augmensthemman:

Kallades under indelningsverkets tid de hemman, vilkas ränta (augments- eller tilldelningsränta) blivit anvisad till rusthåll. Om inte rusthållsstammen var tillräckligt stor för att bära rustningsbesväret, anslogs till dess understöd räntor från andra hemman, s.k. augmentshemman.

Den ersättning, som staten gav rusthållaren vid ordnandet av det indelta kavalleriet bestod först och främst i befrielse från rotering och eftergift av rustningshemmanets egen ränta. Ibland var denna så stor, att endast en del behövde användas för ändamålet. Det inträffade också att rustningshemmanets ränta inte uppgick till det belopp, som ansågs erforderligt för att trygga rusthållets bestånd. I detta fall anvisades en s.k. augmentsränta till fyllnad. Därtill användes vanligen hemmansräntor, men även kvarnränta och ibland kronotionde. Var räntan av augmentshemmanet för stor för ett rusthåll, delades den mellan två eller flera. Resten kunde även anvisas till ett annat ändamål eller besparas åt kronan.

Frälse:

Frihet från skatt till konungen, åt dennes och hans broders "män" med deras underhavande, åt biskoparnas svenner samt slutligen åt alla de män, som tjänar med stridshäst, vem helst de tjänar.

Generalmönstring:

Kallades den mönstring, som förrättades av därtill av Kunglig Majestät särskild för varje gång förordnad generalmönstringsherre, biträdd av en generalmönstringskommissarie. Senare av vederbörande arméfördelningschef, biträdd av regementets i fråga auditör.

Mönstringarna hölls för att undersöka personalens, hästarnas och materialets tillstånd, samt för att även undersöka huruvida manskapet åtnjöt sin rätt.

Ursprungligen ifrån 14:e århundradet, då dessa kallades vapensyner eller "munstringar". Efter yngre indelningsverkets genomförande av Karl XI, verkställdes noggranna mönstringar, som fick namnet generalmönstringar. Det bestämdes, att generalmönstringarna skulle hållas än vart femte, än vart tredje år. Vid denna förrättning, där

landshövdingen var närvarande för att bevaka rote- och rusthållarnas rätt, godkändes eller kasserades efter senaste generalmönstring antagna rekryter och remonter (ridhäst som inte blivit färdigdresserad), beviljades avsked för korpraler och manskap till pension, godkändes nyanskaffad mundering osv.

Till varje generalmönstring upprättades utförliga generalmönstringsrullor. 1887 blev generalmönstringen årlig för alla indelta trupper och 1905 avskaffades den.

Hemman:

Den jordbesittning, som till följd av sin förmåga att bära ett visst minimum av skatter och allmänna besvär, blivit satt i mantal. Sveriges hemman indelades efter jordnaturen i frälse-, krono- och skattehemman.

Husförhörslängd:

Katekesmilängd, som efter 1894 kallades församlingsbok. Vid 1686 års kyrkolag anbefalldes förandet av kyrkoböcker. Dessa fördes till en början som husförhörsböcker. De motsvarade i huvudsak nyare tiders vigselbok, födelse- och dopbok, död- och begravningsbok samt in- och utflyttningsbok.

Indelta armén:

Kallades intill senaste tid, i motsats till de genom värvning bildade trupperna, vanligen en del av den svenska armén, som grundade sig på såväl indelning som rotering

Jordebok:

Förteckning på alla inom ett visst distrikt (socken, fögderi eller län) befintliga jordegendomar jämte uppgifter om deras kamerala förhållanden, såsom mantal, grundskatt, rustning, rotering och för alltid skedda avsöndringar.

Kronohemman:

Jord om ägs av staten, men som brukas av enskild person med åborätt. Dessa personer erlade skatt direkt till staten s.k. kronoskatt.

Mantal:

Gårdatal, hemmantal. Mått på en jordegendoms skatteförmåga.

Mantalslängd:

En officiell förteckning på alla inom ett mantals- och skatteskrivningsdistrikt bosatta personer till namn, födelseår, boplats, fast egendom, yrke, tjänst m.fl. omständigheter, av vilka deras skattskyldighet eller skattefrihet bestämmes. Den upprättades årligen vid mantals- och skattekivningen i överensstämmelse med fastställt formulär.

Mundering:

Vid de svenska rotehållningstrupperna underhölls alltsedan Karl XI:s tid

två munderingar för varje man. En livmundering, som användes under regementsmöten och särskilda kommenderingar samt vid uttryckning till krig och en släpmundering, som användes vid övriga tillfällen i fred. Livmunderingen, som förr kallades liveriet, har alltid underhållits av kronan, varemot rotehållaren enligt Karl XI:s bestämmelser skulle bestå soldaten med "släpkläder", mot det att denne arbetade hos honom. Så småningom försvann släpkläderna och istället bidrog då roten med hälften till soldatens beklädnad.

Vid underhållningstrupperna var rusthållaren skyldig att anskaffa och underhålla två munderingar samt hästmunderingen, tills denna skyldighet 1885 och 1886 övertogs av staten mot en årlig avgift av 40 kronor.

Livmunderingen förvarades hos rote- och rusthållarna i rotekistan eller rustkammaren eller i regementsförrådet.

Pikenerare:

Fotfolket bestod av tvåslags pikenerare, väpnade med rustning och blanka vapen samt uppställda i stora kvadrater och musketerare, utan skyddsvapen, men försett med eldvapen (musköt) och uppställda utomkring eller i hörnen av de tunga slaghoparna. Mot slutet av 30-åriga kriget bortlade pikenerarna rustningen och vid övergången till 18:de århundradet, hade piken blivit utbytt mot geväret med bajonett. Från den tiden fanns det alltså endast ett slag av fotfolk.

Under hela 17:e århundradet indelades fotfolket i regementen och under senare hälften av samma århundrade infördes bataljonen som stridsenhet.

Pommerska kriget:

Det krig, som Sverige förde med Preussen och som delvis sammanföll med det "Sjuåriga kriget". Krigets orsak var framför allt att hattpartiet, som då hade makten i Sverige, trodde att Fredrik II i Preussen skulle duka under för sina många fiender. Sverige skulle då få tillfälle, att utan risk och ansträngning återfå sina till Preussen avträdna pommerska besittningar (1720). Till förevändning för kriget tjänade Fredriks infall i Sachsen 1756, vilket stämplades som ett brott mot den av Sverige och Frankrike garanterade Westfaliska freden. Sverige förklarade Preussen krig 1757.

Den 22 maj 1762 avslöts i Hamburg fred utan vinst och förlust. Den förvirring, som kriget orsakat i finanserna, blev en avgörande orsak till hattarnas fall 1765.

Rote:

Under den tid manskap till fotfolket i Sverige uttogs genom utskrivning, förstod man med rote de personer eller gårdar, som vid en dylik förrättning förenades för att lämna en man. Den största gården i roten fick namnet stamrote och ansvarade för uppfyllandet av rotens skyldigheter. De andra gårdarna i roten fick benämningen strörotar.

Roten var skyldig att anskaffa soldat såväl i krig som i fred ända till 1810, då i sammanhang med förstärkningsmanskapets införande, rekryteringsskyldigheten i krig upphörde.

Rusthåll:

Hemman vilket rusning ålegat. Vissa krono- och skattehemman fick i uppdrag, att hålla försvarsmakten med häst och karl. I gengäld fick statsunderstöd i räntor. Rusthållarna hade skyldighet, att såväl i krig som fred anskaffa och underhålla ryttare och häst samt för den erforderliga persedlar. De skulle även deltaga i trossens underhåll. Rekryteringsskyldigheten i krigstid upphävdes 1810.

Ryttare:

Den äldre benämningen på det tyngre krigsfolket till häst i Sverige till skillnad från dragonerna, som var lättare utrustade och även kunde strida till fots. Dragonerna fick sitt namn efter att de var beväpnade med korta skjutvapen, vars kolvar liknade drakhuvud (lat. draco = drake). De stred vanligen till fots och använde hästarna huvudsakligen såsom fortskaffningsmedel.

Husar var benämningen på en lätt kavallerist. I Sverige uppsattes de första husarerna 1758, då Svenska husarregementet bildades. En vanlig benämning på ryttare var sventjänare. Samma förmåner som soldaten.

Skatte:

Skattjord, skattskyldig jord i egentlig mening till skillnad från frälse och krono.

Soldat:

Benämning för krigsman. Det började användas i Sverige först under 1600-talet och ersatte det förut vanliga knekt. Benämningen avser i mera inskränkt betydelse det obefordrade manskap av infanteriet, som inte särskilt utmärkes, som gardister, grenadjärer, jägare e.d. I svenska roteringsverket kallas allt det indelta manskapet soldater. Korpraler räknades även till dessa.

Soldatens förmåner utgjordes i allmänhet av: Vid inträdet i tjänsten 10-125 kronor, årslön 2-15 kronor, torp med uthus, kåltäppa, ½ tunnland åker samt äng till två sommarlass hö.

Volontär:

På 1700-talet var detta benämning för officer, som frivilligt deltog i, vanligen utländsk armés, krigsföretag.